

KERESZTÉNY MAGVETŐ

L. évfolyam.

Szeptember—Október.

5. füzet.

Ferencz József.

Egyházunknak ünnepe van. Ünnepe üli püspöke nyolcvan éves születésének. Jelentős mozzanat még e minden érdeklődést lefoglaló fürgeteges világháborúban is. Nyolcvan év nagy idő, csak isten kiválasztottainak jut részül. Olyan nyolcvan év, melyből 60 a köz önzetlen és sikeres szolgálatában telik el, méltó rá, hogy személyét tisztelettel és nagyrabecsüléssel üdvözljük.

Az a kor, melyben 60 évvel ezelőtt a 20 éves ifjú a fórum nyilvánosságára lép, sok tekintetben hasonló a maihoz. A nemzet sok dicsőséggel és annyi szenvedéssel tele szabadságharca lezajlott. A közélet sok mezeje parlagon hever. A nemzet legjobbjai elhulltanak a hosszú harc alatt.

Amint a költő mondja:

Ime egy szép tavasz kiesett az évből,
Egy nemzedék halt ki az emberiségből.

Mennyi megkezdett és félbe maradt gondolat, mennyi nemes érzés, mennyi magasztos eszme halt meg kihült szivükben. Épen, mint ma. De mégis egy nagy különbség az akkor és a ma között. Akkor sötét és sivár volt a jelen, kilátástalan és borús a jövőndő. Ma szivünket tépi a fájdalom annyi érték pusztulásán, annyi drága élet elmulásán. De lelkünk gazdagabb a nemzeti erő tudatával, a jövőndő remélt fölragyogásával, egy szebb és dicsőbb történelmi jövőnek tudatára jött nemzet minden vágyával és aspirációjával.

A 20 éves Ferencz József abban a borús, abban a sötét és kétségbeejtő időben lép a köztérre mint kolozsvári lelkész. És a lelkeket mindjárt az első fellépésével meghódítja. A templom akkor is a vigasztalás, a lelki erőgyűjtés megszentelt helye volt. A közönség akkor is úgy tódult a templomokba, mint ma. És az ifjú szónok akkor alapozta meg pályája jövőndő emelkedését, nem mesterseges kortes eszközökkel, hanem a szó varázsával és hatalmával. Aki a protestáns magyar egyházi szónoklás történelmével foglalkozik, az Ferencz József nevével kapcsolatban, annak rene-

szánszát fogja szükségképpen megállapítani. Az eddigi patetikus, mennydörgéses előadás zordságát a szívhez szóló közvetlen hang, szinte a mai értelemben vett konferansz bensősége és közvetlensége jellemzi.

És amiként napjaink fiatal nemzedékére a munkások meg-
ritkult sorai miatt kettős feladat és megsokszorozott munka vár,
úgy Ferencz József fiatal éveiben is. Nemcsak az egyház első
ekklézsiájának előbb második, majd első papja, hanem tanár
is, aki a szükséghez képest most a szószéken, majd a tanári
kathedrán szórja elméje sugarait, lelke virágait.

Nem e rövid megemlékezés feladata, hogy e hosszú élet lan-
kadatlan munkájával elért sikereit méltassuk. Csak egy-két vonást
akarunk megrögzíteni, amelyek egy szép pályafutás képének meg-
rajzolásánál feltűnnek.

A 20 éves fiatalemberre kettős munka várt papi és tanári
kathedráján. És ő a köztvárosnak nemcsak megfelelt emberül,
hanem mindkét állomásának fényt és dicsőséget szerzett. Szószéki
szolgálatának melege ma is — habár kora miatt ritkán — melegíti
a lelkeket. Tanári hivatását meg abban a régi protestáns értelemben
fogta fel, hogy az nem szünt meg a kathedráról való lelépéssel,
hanem nevelői munkája éppen ott kezdődött, ahol tanár és tanít-
vány a tanterem feszélyező levegőjétől szabadulva, őszintén, mint
öregebb és fiatalabb egymásra találnak. Ő nemcsak tradálta a
tudományt, hanem írta is tankönyveit. És e tekintetben Kátéja, Kis
Tükre és Hittana igen jól átgondolt, mérsékeltlen haladó, a tör-
ténelmi fejlődés szitáján kihullott vagy megmaradt felfogásokat a
haladó korszellem fényénél magyarázó könyvek. Tudatában vagyunk
annak, hogy ezzel kényes pontot érintettünk. Kicsiny egyházunkban
ma is vannak különböző vélemények és felfogások dogmai kér-
désekből; a konzervativizmus és liberalizmus ma is ütköznek alka-
lom adtán. Ám mi a liberalizmust nem abban látjuk, hogy minden
hagyományt máról-holnapra elveszünk. Ferencz József kátéját csak
az fogja helyesen értékelni, aki annak tételeit a történelmi evolúció
áradatába helyezve, a fejlődés szempontjából vizsgálja és bírálja.
És ferde és igazságtalan világításba helyezi az, aki az angol és
amerikai vallásos gondolkodás emlőin növekedve a ma, sőt a hol-
nap mértékét alkalmazza rá. Ezek után már bizvást megállapít-
hatjuk, hogy e hipermodern teológia szélsőséges irányzataitól sok-
szor inkább elkábított, mint megvilágított fiatalabb nemzedékke

szemben ma a dogma tekintetében ő egy okos és mérsékelt haladó konzervatívizmus képviselője.

De ne foglalkozunk részletesebben e kérdéssel. Kiváló érdeme, ami ma nem hangzik eléggé rokonszenvesen, hogy az angol és az amerikai unitáriusokkal való érintkezést nemcsak kezdeményezte, hanem elevebbé, élénkebbé tette. Ennek a viszonynak nemzetközi áldásos vonatkozásai kétségen felül állanak. Az utolsó fél-század magyar történelmének nem egy mozzanata bizonyítja ezt. Más kérdés azonban az, hogy vajjon ez az angol-amerikai barátkozás nem rejt-e magában az egyházra nézve minden előnye mellett bizonyos egyoldalúságot, bizonyos nem épen kívánatos olyan tendenciákat, melyek itt-ott ellentmondás mellett ugyan, de úgy nyilvánulnak, hogy az eredő forrás tudata nem elég erős és nem általános. Az utóbbi évek belátása — mikor a figyelem a német protestáns egyetemek felé fordult — e tekintetben fordulatot jelent s okunk van hinni, hogy ez jó hatással lesz a hazai egyházi irodalom fejlődésére.

Mikor Ferencz Józsefet egy híján 40 esztendővel ezelőtt az unitárius egyház bizalma a püspökségre hívta, az egyházkormányzás terén elég teher és teendő várt reá. Krizát, a költőt, a múzsák édesebb csókkal csalogatták, mint az adminisztráció kicsinyes ügyes-bajos dolgai.

Bármilyen kicsiny az egyház, gondjai-bajai épen elég nagyok s szegénysége miatt még súlyosabbak. A kormányzásnak egy régi tradicionális gépezetét vette át, amely recsegett-ropogott a régiségtől, amelyet csak a kegyelet tartott életben. A mind nehezebbé váló feladatokat, a korszellemtől az egyházkormányzással szemben támasztott mind nagyobb igényeket csak ügyel-bajjal tudta kielégíteni. A gépezetnek ezt a rozzantságát a személyes étellel, az egyéni erővel kell pótolni. És Ferencz József teljes mértékben odaajánlotta személyisége legjavát a nehéz, de épen nem mutató hivatásnak.

Az egyháztörténelem hivatása lesz megállapítani azt a mindenesetre igen jelentős részt, mely megilleti őt az egyházi adminisztráció nehézkes és hatni csak erkölcsi úton tudó gépezetének a modern idők kívánalmai szerint való átalakítási munkájában.

A tizenkét lustrum történelmi távlatán végigjártatva tekintünk, igen sok örvendetes jelenség ötlük szemünkbe. Az utolsó 40—50 év a nemzeti élet történetében is az anyagi erőgyűjtés, a

kulturális és tudományos élet fellendülésének, a nemzeti szellem megerősödésének virágkora. Így az egyház életében is. Egyház-közsegeink számban és vagyoni erőben gyarapodtak. A vallásos élet éberebbé és tudatosabbá lett. Kulturális intézeteink a lassu, de fokozatos fejlődés útján vannak. Mindez a magyar állam erkölcsi és anyagi támogatásával. Ennek a minden irányu fejlődésnek jelentékeny része a nemzeti közállapotok konszolidált kialakulásának párhuzamos velejárója. Elfogultság volna mindezt az egyház kebelében Ferencz József érdeméül betudni. De viszont igazságtalanság volna el nem ismerni, hogy a korszellem hullámzását, a vezető gondolatok nyomait mindig éles figyelemmel kísérve, ki tudta jelölni az utat, melyen egyházát legjobb belátása és meggyőződése szerint magasztos hivatása felé vezetni igyekezett.

Nem utolsó érdeme, hogy az egyházi irodalmat kezdettől fogva nem csak maga művelte, hanem erkölcsi és anyagi támogatásban is részesítette törekvéseinket. Folyóiratunknak nemcsak megszületésénél állott bölcsőjénél, hanem félszázados multján állandóan figyelemmel kísérte, dolgozataival, jótanácsaival felkereste, ellátta s ma is állandóan érdeklődik sorsa iránt.

Természetes, hogy munkájának jelentős és maradandó hatásu része egyháza tevékenységi körébe esett és ott hagyott nyomokat. Csöndesen építő és áldásosan melegítő tevékenységét a királyi kegy is — ismételten is — észrevette. A körölte munkáló társadalomnak osztatlan elismerését és tiszteletét bírja anélkül, hogy ostentatív fellépéssel a figyelmet valaha magára kívánta volna fordítani. S úgy érezzük, hogy — ha Ferencz József egyháza a közvélemény részéről valamely megbecsülésben és elismerésben részesül — ebben neki, az ő mindenkitől tisztelt és nagyrabecsült személyének nagy érdeme van. Születésének nyolcvan éves fordulóján tisztelettel üdvözljük s azt kívánjuk, hogy az isten éveihöz adjon még hazafias működéséhez, egyháza bölcs vezetésére hosszú éveket állandó jó egészségben.

Ad multus annos!

A vallástanítás története.

Írta: **Benczédi Pál.**

(Vége.)

Vallástanítás a 19. században.

Nem kell, nem is lehet elvitatni egyik kornak sem a maga erőnyeit s nem akarjuk egyik korszaknak sem az alkotásait tökéletesnek tüntetni fel, mert igaza van Madáchnak, midőn azt mondja: «Csak ember műve csillog és zörög, melynek határa egy arasznyi lét.» Minden a folytonos változás és átalakulás törvényeinek van alávetve s a haladás törvénye nem tűri, hogy az emberi szellemnek bármely alkotása kijegecesedve, örökre megálljon. A 19. századról azonban minden túlzás nélkül el lehet mondani, hogy az eszmény tisztázása körül oly nagy érdeme van, amilyen egy századnak sincsen. E korszakban a pedagógia és ezzel együtt magának a vallástanításnak a kérdése is oly haladást tett, hogy szinte elmondhatni, nem tett nagyobb haladást a már elmúlt 18 század sem. Igen, mert ez a kritikus század, ha nem is mindent, de igen sok előítéletet levetett magáról s nyitott szemmel körülnézve, a múltnak sok tévedéseit meglátta s megtartott és alkotott igen sok hasznos pedagógiai elvet. Ebbe a korszakba esik Herbart pedagógiai működése és a nyomában felsarjadzó pedagógiai irodalom. Ez időszakban tesznek komoly és elhatározó lépéseket az általános népnevelés érdekében, amely ha teljes mértékben elérve nincsen is, de mégis az előbbi századoknál összehasonlíthatlanul nagyobb mértékben meg van közelítve. Naponta irodalmi termények jelennek meg a nevelés problémájáról és a szellemi életnek igen mozgalmas és változatos pontja az, amely a gyermeki lélekről szól. Így egy cseppet